

пам'ятки України. Він сам працює над виготовленням гравюр, у процесі роботи освоюючи складну техніку. Наслідуючи Рембрандта, Т. Шевченко захоплювався ефектами світлотіні. Як майстер офорта український митець уважався одним серед кращих тогочасних граверів. Тарас Шевченко прагнув видавати по 12 естампів щороку, але через матеріальну скруту цей грандіозний задум реалізувати не вдалося. Замість того було видано лише один альбом, куди ввійшло 6 естампів: “У Києві”, “Видубицький монастир”, “Судна рада”, “Старости”, “Казка”, “Дари в Чигирині” [3].

Будучи співробітником Археографічної комісії, Тарас Шевченко у 1845-1847 рр. подорожував по містах і селах України, малюючи аквареллю та олівцем архітектурні пам'ятки, краєвиди, жанрові сцени. Пейзажні малюнки того часу можна поділити на дві групи: малюнки, на яких зображено сільські краєвиди, і пейзажі, на яких відтворено історичні та архітектурні пам'ятки (три малюнки із зображенням Гусятинського монастиря, малюнки “Богданова церква в Суботіві” (1845 р.), “Хутір на Україні” (1845-1846 рр.), чотири види Почаївської Лаври). Дослідники відзначають одну характерну особливість Шевченка-художника: пам'ятки старовини він подає на тлі сучасного йому кріпацького села з обідраними хатами або на тлі убогих міських будинків [1, с. 4]. Пейзажі також оживлені присутністю людьми.

У період заслання 1847-1857 рр. Т. Шевченко в основному реалізував себе як майстер краєвиду. Всупереч царській забороні, у Казахстані він багато малював. Український митець був першим художником, який відтворив поетичність похмурих середньоазіатських гір і пустель, з великою симпатією і теплотою малював побут, своєрідну красу облич казахів, з глибоким співчуттям зобразив казахських хлопчиків-жебраків (“Туркменські аби в Каратау”; “Киргизеня”, “Казашка Катя” (між 1856 і 1857 рр.); “Байгуші” і “Байгуші під вікном” (1855–1856 рр.)) [5].

Повернувшись до Петербурга в 1857 р., Т. Г. Шевченко працював над офортами з картин художників та з власних малюнків. У 1859 за офорти з творів Рембрандта “Притча про робітників на винограднику” та І. Соколова “Приятелі” український художник отримав звання “призначеного в академіки”, а 1860 р. за офорти з творів К. Брюллова та автопортрети – академіка гравірування Петербурзької академії мистецтв. Серед офортів митця є ліричні краєвиди (“Мангшлацький сад”, 1859), жанрові сцени в дусі критичного реалізму (“Старець на кладовищі”, “Сама собі в своїй господі”, 1859 р.), чотири автопортрети, що відзначаються психологічною глибиною й майстерністю штриха [3].

Отже, чудово володіючи всіма відомими тоді засобами графічного зображення, Тарас Шевченко як художник займає одне з визначних місць в українському образотворчому мистецтві.

1. Антонович Д. В. Шевченко-маляр / Д. Антонович ; [вступ. сл. С. А. Кальченка] ; післям. Т. І. Андрущенко. – К. : Україна, 2004. – 272 с., [32] арк. іл.
2. Зайцев П. І. Життя Тараса Шевченка / П. Зайцев ; [вид. підгот., іл. упоряд. та прокоментував Ю. Іванченко ; передм. В. Шевчука]. – К. : Мистецтво, 1994. – 352 с. : іл.
3. Шевченко-художник. Бібліографічний покажчик (1839–2012): У 2 т. / упоряд. Н. І. Орлова, Л. І. Буряк, Б. А. Короленко. – Т. 1. – К. : ДП НВЦ “Пріоритети”, 2013. – 434 с.
4. Яцюк В.М. Віч-на-віч із Шевченком: іконографія 1838-1861 років / Володимир Яцюк. – К. : Балтія Друк, 2004. – 112 с. : іл. – Бібліогр.: с. 109-110. – Парал. тит. арк. англ. мов., рез., перелік іл. англ.
5. [http://uk.wiki.org/Тарас Григорович Шевченко](http://uk.wiki.org/Тарас_Григорович_Шевченко).

“У ПЕРЕДЧУТТІ НАТХНЕННЯ” (АВТОПОРТРЕТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ЗВ'ЯЗОК ХУДОЖНЬОЇ ТА ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ)

ДРОНЬ Н.В. (м. Чернівці)
Copyright © 2014
УДК 334.73

Понад півтора століття українці прагнуть усвідомити й оцінити мистецьку спадщину Т. Шевченка. Проте Шевченко-художник завжди залишається на другому плані у порівнянні з Шевченком-поетом. Хоча, навіть якщо не було б його поезії, ми б мали всі підстави пишатись

його образотворчою діяльністю як національним досягненням [4]. Більше того, літературні та художні роботи Кобзаря перегукуються, доповнюють один одного. Чи бракувало поетові слів, і він виражав емоції візуальними образами, чи через автопортрети намагався оповісти історію свого життя, чи художня творчість була своєрідним заміном літературної у періоди, коли писати йому забороняли? Зрозуміло одне: проглядається залежність між окремими віршами і автопортретами.

Перший з відомих автопортретів (в овалі), з'являється тоді ж, коли і вірш "Думи мої, думи мої" (1840 р.), саме тут підкреслюється нерозривна єдність поета зі своїм народом, його роль у суспільному житті. Оптимістичний настрій поезії проглядається і в автопортреті, на якому Шевченко постає піднесеним молодим митцем [1].

У період "Трьох літ" (1843-1847 рр.) Т. Шевченко пише "Гамалію" та "Тризну", а в живописі з'являється новий за характером автопортрет, написаний в Яготині (23-26 вересня 1843 р.), який зображує Шевченка за роботою [2, с. 13]. За емоційним забарвленням автопортрет відповідає поемі "Тризна" (до речі, і поему, і автопортрет Шевченко дарує В. Репніній, у яку був закоханий, та через суспільні упередження, вони не могли бути разом), а Шевченко на автопортреті виглядає водночас розгубленим і зосередженим, задуманим і загадковим.

У 1845 році митець пише автопортрет зі свічкою майже одночасно із "Заповітом". Настрій обох творів – відповідний: похмурий, задумливий, зосереджений. Більше того, найменші художні деталі – свічка, нахмурене чоло, опущені кутики сумних очей, перо в руці – це сам Шевченко випишує своє останнє бажання. Відомо, що в 1845 р. Шевченко майже завершив роботу ще над одним автопортретом, в якому подав образ "народного поета, влучно схопленій у хвилину його поетичного натхнення" [3, с. 78].

У період заслання, попри царську заборону, Шевченко працює багато і плідно, віршує і створює автопортрет (1847 р.) у солдатському мундирі й кашкеті-безкозирці. Тяжкі муки вже наклали відбиток на обличчя Шевченка, на якому вражають широко розкриті, сповнені скорботи очі. Тоді ж пише цикл віршів "В казематі", у яких відчутний мотив суму й самотності ліричного героя. За тих умов у нього було вдосталь часу для роздумів, і коли митець перебував у творчому пориві, то, мабуть, на аркуш паперу лягали слова, щось підказувало взятися за олівець, зафіксувати момент творчого осяяння – момент свободи!

Часто Т. Шевченко вводить свій автопортрет у жанрові композиції, це засвідчує той факт, що Кобзар не відчував себе учасником тих подій, він – сторонній спостерігач і ніби "підглядає" за життям. Саме тому Шевченкові автопортрети періоду заслання можна розглядати як сублімацію поетичної творчості, бо ж віршувати він не міг, а виразити душевні переживання прагнув. Тож цю серію Шевченкових автопортретів можна прочитати як оповідь про себе. Та й взагалі творчість Шевченка-художника надзвичайно автобіографічна" [6].

Твори після заслання (1857-1861 рр.) свідчать про підірване здоров'я митця. На автопортреті 1858 р. 44-річний він виглядає на 60-т. Але духом поет – нескорений, що засвідчують ще два автопортрети (1857 та 1858 рр.), на яких постає образ сильної духом людини, яка вийшла незламною з найтяжчих випробувань. Вони й виглядають своєрідною ілюстрацією до поеми "Неофіти".

Автопортрет у темному костюмі 1860 р. виявляє прагнення до змін і новий етап у житті Шевченка – ліричний образ, вражає "ласкавий, майже ніжний" вираз очей, якого раніше в автопортретах не було: в них і сум, і ніжність, і тепле співчуття [3, с. 336].

Незабаром написаний другий автопортрет – з бородою, в кожусі і шапці (квітень 1860 р.) у доволі артистичній манері, якої митець досяг завдяки вправній техніці штрихування. Цей автопортрет перегукується із поезією "Я не нездужаю нівроку...". З перших рядків вірша ліричний герой говорить, що з ним щось діється: хоч фізично він і здоровий, та на серці в нього тривожно. Так само і на картині видно неспокій і переживання в очах Т. Шевченка.

Автопортрети, створені у 1860 р. (зі свічкою та у світлому костюмі) перегукуються з автобіографічним триптихом "Доля", "Муза" й "Слава". Тут митець постає помітно ослабленим, пригніченим. Ще один авторпортрет (у шапці й кожусі), дає узагальнений образ поета, який вважають найвдалішим із прижиттєвих зображень Шевченка. Цьому портрету відповідає поезія "Поставлю хату і кімнату", у якій автор мріє про невеличку хатинку на березі Дніпра, про щасливе сімейне життя і хоче одужати.

Останній автопортрет, виконаний 1 лютого 1861 р., відтворює образ безнадійного хворого Шевченка. Він співзвучний із поезією "Чи не покинуть нам, небого", де автор пише про те, що збирається в останню путь, бо вже дуже стомився.

Отже, автопортрети Тараса Шевченка – своєрідна автобіографія, написана рукою великого художника-реаліста, якому належить особливе місце серед плеяди видатних діячів не тільки

української, а й світової культури [5]. Зображення перегукуються з образами, героями та емоціями, що їх поет виражає у своїх віршах, написаних майже водночас із автопортретами. Відтак, вони виглядають візуальними акцентами на внутрішньому стані самого митця, які підсилюють, а часом, і замінюють вербальну творчість.

1. Енциклопедія життя і творчості Тараса Шевченка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tshevchenko.name/uk/Painting/Autoportraits/1840.html>

2. Репнина В.Н. Я вас слишком искренно люблю: Повесть, письма Т.Шевченко и Ш.Эйнару / В.Репнина; [сост., авт. коммент. А.Е.Кузьменко, авт. предисл. В.Е.Шубравский]. – Харьков: Прапор, 1991. - 206 с.

3. Спогади про Тараса Шевченка. – К., 1988. – 546 с.

4. Удріс І. Шевченко - художник очима сучасників // Вісник. – 2005 р. [Електронний ресурс] / І.Удріс – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2005/05uisbtc.pdf>

5. Шевченко-художник як представник української культури [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/30394/>

6. Яцюк В. Шевченко-художник у прижиттєвій критиці // Слово і час. – 1995. – С. 25–31.

ВНУТРІШНІЙ ДІАЛОГ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА З БІБЛІЄЮ ЯК ПІДҐРУНТЯ ХРИСТІЯНСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ

ЛИПКА А.О. (м. Тернопіль)

Copyright © 2014

УДК 334.73

На сьогодні культурний потенціал творчості Тараса Шевченка становить актуальну проблему для дослідників його життєвого шляху. Одним із серцевинних сегментів пошукувань є вибір мислителем християнської позиції та особиста відданість таким людським чеснотам, як віра, надія, любов, справедливість, краса, правда, добро і зло. Очевидно, що він неодноразово перечитував Біблію й самобутньо опрацюював її вірші. Ця релігійна книга християнства сприймалася ним як складний духовно-культурний феномен людства. Відтак Біблія стає певним “пратекстом” для багатьох літературних творів генія української землі. Тому в центрі його прискіпливої уваги перебувають метафоричні тематизми долі і сенсу життя, правди і справедливості, свободи і любові, добра і зла. Найголовніше, що лицар українського духу вів безперервний смисловий діалог із Біблійними текстами Старого та Нового Заповіту. Отож закономірно, що Біблійні образи, сюжети, мотиви проникають у твори Т. Шевченка не стільки як данина стилевим принципам романтизму, а й як глибинна внутрішня потреба переосмислення сакральних текстів. Так, дохристиянські релігійні вірування виразно простежуються в низці ранніх творів Т. Шевченка, більша частина яких написана під впливом романтичної традиції з характерними зверненнями до народних вірувань (“Причинна”, “Тополя”, “Утоплена”, “Русалка”, “Лілея” та ін.) [4; 6; 9].

Зважаючи на життєві перипетії творчого шляху, біблійна тематика цілком слушно переважає у Шевченкових творах періоду заслання та після повернення з нього. Ці твори яскраво демонструють усвідомлене опрацювання ним Святого Письма, знайомитися з яким мислитель почав ще в ранньому дитинстві, коли слухав, як читає його текст дід Четь-Мінеї, згодом вивчав Псалтир у дяка П. Богорського та стикався з обрядовою та ідейною сторонами християнських традицій на службі у священника рідного села Кирилівка П. Кошиці.

І далі життєвий шлях молодого талановитого художника був освячений Божим благословінням: його наставник К. Брюллов вважав Біблію нескінченним джерелом натхнення, звідки можна черпати ідеї та образи для художніх творів, а тому всіляко заохочував свого учня до ретельного вивчення великого сакрального спадку. І це природно створює творче повсякдення, коли Біблійні сюжети та образи просякають у малярську справу Т. Шевченка та втілюються в таких полотнах, як “Іезекіль на полі, всіяному кістками”, “Жертвоприношення Авраама”, “Христос благословляє хліб”, “Святий Дмитро”, “Лот із дочками”, “Розп’яття”, “Апостол Петро”, “Самаритянка”, “Притча про блудного сина”, “Голова Христа”, “Притча про робітників на винограднику (з Рембрандта)”, “Свята родина (з Мурільйо)” та ін. [див. 2; 3; 6; 11]. Якщо художнє втілення Біблійної тематики – це своєрідне візуальне образне